● کەمال رەئووف محەمەد ●

نەمامێکی جوانەمەرگی باخچەی هونەر : عوسمان سابونچی

لە ساڵی 1971 دا ، لە چلەی مەرگییدا ، برادەرێکی منداڵیی ، لە سووچێکی رۆژنامەیەکدا[1] ـ تا ئێستاکە دایکی هەڵیگرتووە ـ بە عارەبیی لەسەری نووسیوە و دەڵێت : [برادەری خۆشەویستم عثمان محمد صابونچی ، چل رۆژ بەسەر مەرگتدا تێپەڕ بووە ، هێشتا خوێنی دڵمان دەتکێ .. یادگارەکانت رۆژگار نایسرێتەوە ...] هەر ئەو برادەرەی کە دیارە لە گۆشەیەکەوە تەماشای رۆژگاری ژیانی کردووە دەڵێت [... لە ڕاپەڕینەکانی کانوونی 1948 دا لە بەربەرەکانیی پەیمانی ـ پۆرتسمۆژدا ـ بەشدار بوویتو .. هتد] . ئەو لاواندنەوەیەش چەند بە سۆز بێو ڕێزی هەڵویستی نیشمانیی گرتبێت کە ڕای نووسەرەکە خۆیەتی ، هەقی بەشێکی گرنگی ژیانی ئەوی فەرامۆش کردووە ، کە ئەو بەشە ، بەشێکی ئازیزی ژیانی عوسمانەولەوە زیاتر پەیوەندیی بە خەڵكو هونەرەوە هەیە !! کەوابوو دەبێ بۆ ئەو بەشە ، لەم پرسیارەوە دەست پێبکەین : عوسمان سابونچیی (= عوسمان محەممەد عەبدوڕڕەحمان سابوونچیی : 1931 گەرەکی سابوونکەران ـ 16 / 6 / 1971 گەڕەکی ئیسکان ، سلێمانیی) چی لە دەست هاتووە ؛ لاپەڕەکانی ژیانیشی چی دەگێڕنەوە ؟ .

● [دایکی : ئاسکۆڵی شێخ فەرەجی حاجی شێخ مارف ـ 77 ـ ساڵان] بەهۆشیاری‌یەوە ، هەندێ جاریش بەخەمو گەروویەکی پڕ لە گریانەوە باسی دەکاتو دەڵێت[2] : [هەر لە منداڵیی‌یەوە حەزی لە گۆرانیی گوتن دەکرد لە بیست و پێنج ساڵییدا حەزی لە گۆرانیی ، لە شیعر ، لە عوود لێدان دەکرد . لەگەڵ ـ ولیام ـ دایپما عوودیان لێداوە . هەرتالیب بەوانە بوو . دەمگوت : تۆ ئەم شیعرو شانامەیە لە خوێندنەکەت دووا دەخەن ، ئەویش دەیگوت : دووا ناکەووم

پ : لە منداڵیی‌یەوە ، لە کەیەوە ؟

و : لە سونفی شەشی ئیپتیدائی‌یەوە . (بەخەمێکی تاڵو دیاریشەوە زیاتر گوتی) وەختی خۆیشی کە یەکەم جار لە ئیزاعەوە گۆرانیی دەگوت کە رادیۆش هەمووکەسێ نەیبوو ، دەچووم بۆ هەموو ماڵێ ، دەچووم بۆ ماڵی میزرا عەبدوڵلا و ماڵی حاجی کەریم .. ئێستاش کە گۆرانیی ـ یار یار ـ دەبیستمەوە ، گڕم تێبەر دەبێ ! (بەقوڕگێکی پڕ لە گریانەوە ویستی قسەی تەواو بکا) بەخوا کە ئەو دوو منداڵە[3] نازدارانەی دەخستە سەر ڕانیو قەتارو ئەڵلاوەیسیی و گۆرانیی خۆشیی بۆ دەگوتن ... (فرمیسك بەری قسەی پێگرت !) .

● [براکەی : مەحموود محەممەد عەبدوڕڕەحمان = مەحموود سابوونچیی : 45 ساڵان ـ مامۆستای قوتابخانەی

◄ • عوسمان سابوونچی •

سەرەتایی مەحوی) وورد باسی براکەی دەکات و دەڵێت[4] :
: کاکم لەساڵی 1937 دا چووەتە قوتابخانەی فەیسەلی‌یەی سەرەتایی کوڕان ـ کە ئێستا بازاڕە ـ لەوێشدا هەر بەدەنگ خۆش ناوی دەرکرد بوو ، سروودی نیشتمانیی گێڕاوەتەوە . دووای تەواوکردنی خوێندنی سەرەتایی ، ساڵی 1943 گەیشتووەتە پۆلی دووەمی ناوەندیی ـ سانەویی سلێمانیی ـ لەم ماوەیەدا ئەوەبوو ، خۆپێشاندان لە زەمانی مەلەکیی‌یەتدا کرا ، کاکیشم یەکێك بوو لە بەشدارەکانی و بەهۆیەوە گیراو پاش ماوەیەك بەرەڵا کرا .. گوتمان بۆ ئەوەی تووشی گیروگرفتی تر نەبێ ، ناردمانە دەرەوە بۆ ماڵە خزمێکمان ، بۆ ماوەیەك لەوێدا مایەوە ، هاتەوە بۆ سلێمانیی ، بەلام هەمدیسان گرتیانەوە .. لە ساڵانی 1947 ـ 1949 دا گیراو لەلایەن مەحکەمەی عورفیی کەرکووکەوە بڕیاری دوو ساڵ حوکمدانی دەرچوو ، دوو ساڵی لە بەندیخانەی ـ کووت ـ دا بردە سەر . دووای بەرەڵابوونی هاتەوە بۆ سلێمانیی و لە قوتابخانەی رۆژ یان لە قوتابخانەی شەو وەرنەگیرا . دوکانمان ، چایخانەمان بۆ دانا ، هەر جێگیر نەبوو . لە ساڵی 1950 دا چووینە کەرکووك ، لەوێدا کریکاریی دەکرد بۆ ژیانی ئێمە ـ باوکم مرد بوو ـ ! لە ساڵی 1953 هاتینەوە بۆ سلێمانیی ، رەمزی مەلا مارف[5] کردی بەکاتبێ لە دایەرەی کارەبا ، ئەمجا لە « بەلەدی‌یەدا[6] » هەتا ساڵی 1968 کە ئەوکاتە بوو بە مولاحیز . لە بەینی ساڵانی 1968 — 1969 دا تووشی نەخۆشیی بوو ، دەیگوت ناوسکم دەئێشێ .. کەوتینە عەمەلییات کردنی .. تۆزێ باش بوو ، دیسان لێی هەڵدایەوە ، عەمەلییاتی ترمان کرد ، پاشان لەبەر ئاوو هەوا خۆی نەقڵی « بیارە » کرد بەلام چەند مانگێ لەوێدا مایەوە و هەر دەردەکە لە کۆڵی نەبووەوە کە تیراوێ ـ سەرەتانی ـ گەدەبوو . بەم جۆرە کۆچی کرد !

: دەزانیت چۆن چووەتە سەر رادیۆ ؛

: لە کاتی خۆیدا باوکم لە ـ ئەبوو غریب ـ دا وەزیفەداربوو ، ئەمیش شانزە حەڤڤە ساڵانێ بووە ، چووە بۆ سەر لێدانی . خۆیشی دەنگی خۆش‌بوو ، حەزی لە گۆرانیی دەکرد . لەو هات و چوونەدا ، چووەتە سەر ـ ئیستگە ـ و چەند گۆرانی‌یەکی تۆمار کرد ، ئینجا نازانم بەتۆمارکردن بوو یان بەچی ؟

پ : ئەوکاتە باوی تۆمارکردن نەبووە کە بەپێی باسی تەمەنی ئەو ، ساڵانی 1946 — 1947[7] دەگرێتەوە . هەرچۆنێ بێ ، گریمان ئەوە یەکەم جار بووبێ ، ئەی دووەم جاری هەیە ؛

و : وا بزانم لە ساڵانی 1953 — 1954 دا بوو . وەکو بێتەوە خەیاڵم چەند گۆرانیی‌یەکی تۆمار کرد[8] . ئەمجا نازانم لەسەر قەوان بوو یان شریت ؟ ئەوی ئێستاش گوێمان لێ دەبێ ، هەمووی نی‌یە ؟ » .

پ : پێش وورد بوونەوە لە گۆرانیی‌یەکانی ، ئەوو موسیقاو ئاوازدانان چۆن بوون ؟

و : ئەو گۆرانییانەی کە لە ئیستگەدا هەن ، تەنها ـ تانگۆی یار یار ـ نەبێ ، ئەوانی‌تر ، هەمووی ئاوازی خۆی بوون . خۆی هەمیشە حەزی بەموسیقا دەکرد ، هەتا کاتی خۆی لەگەڵ تیپی موسیقای ـ مەولەوی ـ یەکێ بوو لە ئەندامەکانی . بۆ موسیقا فێربوونیش خۆی بەگوێڕایەڵیی ـ سەماعی ـ خەریك بوو ، بەس لە دووایيدا کاك ـ ولیام یوحەننا ـ خۆی لەگەڵ خەریك کردو فێری ـ عوود ـ لێدانی‌کرد . لە ئاهەنگەکانی ئەو تیپەشدا بەگۆرانیی‌بێژ ناسرا .

● **گۆرانیی‌یەکان** ئەگەر ئەو باسانە چەند بەشێکی چیرۆکی ژیانی بن ، ئەوا بەگۆرانیی‌یەکان و هونەری ، چیرۆکەکەش دەبێتەوە ، بەلام چۆن چەند گۆرانیی‌یەکی تۆمارکراوی دۆزرایەوە ؟ ئەگەر ئەویش باسی بێ[9] ، ئەوا سەرئەنجام لە بەهاری ساڵی 1972 دا بەنامە وەڵامی راسپاردەیەکم بۆ هاتەوە کە دەڵێ : [.... ئەم قەوانانە کە لە جۆری « مارکۆنی[10] » 17 ئینجن و تۆمارکراوی « دار الاذاعة العراقية » ن ، گۆرانیی عثمان صابونجی‌یان لەسەرە . رۆژی تۆمارکردنیان لەسەر نی‌یەو کەم ناوی شاعیر یان ئاوازدانەر لەسەر ئەم جۆرە قەوانانەدا دەبینرێن کە ئەمانەن : * قەوانی ژمارە : 64 ـ دییوی‌یەکەم : بەستەی (خۆزگە وا بووایە) . شیعر : سەرسام «؟» . دییوی دووەم

: بەستەی (لە بیرت نەچم) . شیعر : ... «؟» .

* قەوانی ژمارە : 90 ـ لەسەر یەك دییو بەتەنها : بەستەی (خۆزگە وا بووایە) . * قەوانی ژمارە : 99 ـ لەسەر یەك دییو بەتەنها : تانگۆ (شیرین لە بیرت نەچم) . * قەوانی ژمارە : 65 ـ لەسەر هەردوو دییوی ، گۆرانیی (کچی جووان) شیعر : هەوری «؟» . * قەوانی ژمارە : 98 ـ لەسەر یەك دییو بەتەنها : بەستەی (کچی جووان) .

بەرێکخستن و لێکدانەوەی قەوانەکان و بابەتەکانی ڕوون دەبێتەوە کە ئەم چەند گۆرانیی یە ، لەسەر ئەم قەوانانەدان و هی ئەم شاعیرانەن :

1) ـ گۆرانیی (خۆزگە وا بووایە) . شیعر : سەرسام[11] ؟ = مەدهۆش . قەوانی ژ : 64 + 90

دەمێکە چاوەڕێم بۆ دڵفرێنێ
پەلاماری دڵم باو لێم بسێنێ
بەڵام دڵسۆزی دڵ بێ نەیشکێنێ
کە گۆشەی چاوی پڕ نازی هەڵێنێ
بەجاری دەردو ئازارم نەمێنێ ... هتد

2) ـ گۆرانیی (کچی جووان) . شیعر : هەوری[12] ؟ = ئە . بێ . هەوری . قەوانی ژ : 65 + 98

کچە جووانەکەی گۆنا شەکرە سیو
لە سێبەر سڵ و سەرکەش و بزێو
ئاسکی هەڵوەستاو بەر بناری کێو
ماتەی دڵداریت بزەی هەردوو لێو
دڵ بەخوتووکەی شێواو پەشێو ... هتد

3) ـ تانگۆ (شیرین لە بیرت نەچم) . شیعر : .... «؟»[13] قەوانی ژمارە : 64 + 99

لە گوڵزارا لەسەرچاوەی بەهارا
لە چیمەندا لە بن سایەی چنارا
لە گوڵشەندا لەگەڵ نالەی نزارا
فەرامۆشم نەکەی من گیرۆوەی تۆم
لەسەر جێگا لەگەڵ سۆزەی بەیانا
لە وەختی کردنەوەی زاری گوڵانا
لەگەڵ ئاوازی دڵگیری بەیانا
فەرامۆشم نەکەی من گیرۆوەی تۆم ... هتد

پ : ئایا هەر ئەم گۆرانییانەی لەسەر قەوانی رادیۆییدا هەبووە ؟ یان هەر هێندەی گوتووە ؟ (دەفتەرەکانی رادیۆ هەر ناوی ئەویان لا نی‌یەو قەوانیش دیار نی‌یە ، بەڵام مەحموودی برای وەڵامی لا هەیەو دەڵێ :)

و : نا ، کاکم گۆرانیی تری لە ئیستگەدا هەبووە کە خۆم گوێم لێبووە ، لەوانە :

4) ـ تانگۆ : (یار یار) . شیعر : گۆران[14] . ئاواز : ڕەفیق چالاك[15] .

یار .. یار
شیرین لەنجەو لار
چاووم ڕوا ..
صەبرم سوا
هێزم لێبرا ..
هەر نەهاتی ، دەرنەکەوتی ..
بۆچی تو خوا ؟
یار .. یار .. شیرین لەنجەو لار ... هتد

5) ـ گۆرانیی : (ست فاتیمە) . شیعر : هەردی[16] . ئاوازی خۆی .. کە لە رادیۆوە ماوەیە گوێم لێبووە . بۆ ئەم گۆرانیی یەش ، کاکم بۆی گێڕامەوە ، گوتی کە عەلی مەردان بەرهەڵستیی کردووەو گوتوویەتی من ئاوازێکم بۆ ئەمە داناوە ، تۆ نابێ ئەم گۆرانیی یە بڵێیت .. لەوە دەچێ سرابێتەوە ؟!

6) ـ مەقامێکی ئۆرفەو بەستەیەك کە دەڵێ :

ئای دەمەکەت بێنە لە دەمم
دەبا ساکێن بێ دڵەی پڕ غەمم
کە لەوەپێش مەلا کەریم ووتوویەتی .

7) ـ گۆرانیی یەکی تر کە ئاوازی خۆی بوو . نازانم هی کام شاعیرە کە دەڵێ[17] :

ئەی دڵ زەمانە غەمی لێت ئەوێ
ڕۆحی شیرینت دەر ئەچێ شەوێ

ـە چەنـد جارێکیش لە مـاڵەوەدا بەدەم عـوودەوە دەیگوت ، ـی گومان لە رادیۆشەوە ، بەلام دیارە ئەویش نەماوە .

٤ - گۆرانیی یەکی تر کە ئەویش ئاوازی تایبەتی خۆی بوو ، کە شیعری میزا مارفەو شتێکم لە ئـاوازەکەش لەبـەرە کە شیعرەکەی دەڵێ[18] :

گوناهی من ئەبێ چی بێ لە کاتێکا کە خوڵقاووم
بەکوژراوی برۆی پەیوەستو چاوی مەستی داناووم
لە کاتێکا کە تەوقت کردە گەردنو خستتە ئەستۆم
قوبانی ئیشی خۆم زانیی کە سووتانە هەتا ماووم].

● هونەری

ئەگەر ئەو کۆششانەی باسیان کرا ، هەموو کۆششێکی دیاری ئەو بن لە رادیۆدا کە دەشێ زیـاتریش بـووبێ و چووبێتە پاڵ گۆرانییە وونبووەکانی یەوە کە لە هەوادا وونبوون ، سەرلەنوێ دەپرسینەوە ئاخۆ رادەی کۆششی مۆسیقا فێربوون و ئاوازدانان و ئاهەنـگگێرانی چـۆن بـووە ؟ بـەهجـەت رەشیـدی ئـەنـدامی کـۆنی تیپی مەولەویی ، بەسۆزەوە یادی کردەوەو ئەویش پێی گوتم کە ئەندامی تیپی مەولەویی بووەو لە ئاهەنگەکانی ئەودا بەشدربووە ! . کەوابوو دیارە عـوسمان کـە هاتـووەتە کۆری هونەرەوە ویستوویەتی شوێنێکی پێشکەوتوو بـۆ خۆی بدۆزێتەوە ، ئەمجا ئایا ئەمە راستە ؟ (وێنەیەکی خۆی بەدەم عوود لێدانەوە وەرگرتووە و لە 1957/3/8 دا بەئیمزای خۆی لەسەری نووسیوە : مامۆستای بەنرخم کاکە ولیم پێشکەشە) . ئا ئەم یادگارەش دەمانباتە لای ئەو مامۆستایەی کە چەند جارێ ناوی هاتووە ، ئەوی کۆلەکەیەکی تیپی مۆسیقای مەولەویی بووەو کۆلەکەی دامـەزراندنی تیپی مـۆسیقای سلێمـانیی - ئەمڕۆژ - بووە . ولیام یوحەننای مۆسیقا زان بەهەستێکی پاك و بێهەواوە هاتـە پێشەوەو لای ئێمـە شاهێـدیی لەسەر دەداو دەڵێ[19] : [لە سالانی 1954 دا لاوێکی زیرەكووریا نزیك کۆری هونەرمان دەبوو . ڕۆژ بەڕۆژ خۆشی هونەری بەدڵدا دەچوو . دووای ماوەیەك دەرکەووت کە توواناى هونەری لێبەدیی دەکرێ . نازناوی عثمان صابونچی یە .

زۆر پێ خۆشحاڵبوو کەببێ بەیەکێ لە قوتابییەکانم . بەشانازییەوە قبوولمکرد بە قوتابی و هاوڕێ . ئالەتی عوودم بۆ هەڵبژارد تا بتووانێ گۆرانیی بێژو مۆسیقاژەن بێو خزمەت بکا . خوێندنی عوودی بـەپلەی زۆر باش تـەواوکرد . « سـەمـاعیو بـەشـرەفو لۆنگـا[20] » ی بەجووانیی دەردە هێنا و جووانتـرین ڕیشەی عـوودی بـەکاردەهێنـا . نۆتـەیەکی جـووانی دەخـوێنـدەوە لە سۆلفێجدا پێشکـەوتوو بـوو . هونـەرمەنـد « عثمان » مۆسیقای لێداوەو گۆرانیی بەسۆزی گوتووە .

زۆرتـرین گۆرانییـەکـانی لە دانـانی خـۆی بـووە . هونەرمەند « عثمـان » لەو ماوەیـەدا گۆرانیی خـۆشی دانـاوە و لەپێش تۆمـارکردنـدا ئاگـاداری دەکردم بـۆ لێدووان دەربارەی ئاوازەکان . گـۆرانیی لە ئیستگەی کوردییدا تۆمارکردووە . هونەرمەنـد « عثمان » یـەکێ بووە لە گۆرانیی بێژەکانی تیپی مۆسیقای مەولەوییدا . لە ئاهەنگـەکانی تیپی مـۆسیقای مـەولەویی لە هەولێـرو کۆیەدا[21] بەشداربووە زۆر حەزی لە مەقامی « بەیات و حیجاز » دەکرد ، پـەسەنـدم دەکرد چـونکە هـەردوو مەقامەکە بۆ گۆرانیی کوردیی گونجاوە . هونـەرمەنـد « عثمان » وێنەی خۆی پێشکەش کردم ، زۆر سوپاسم کرد گوتم ئەمە یادگارە و هەرگیز لەبیر ناچێتەوە ، وێنەی لە 1957/3/8 دا .] . دووای ئـەم شـاهـێـدیيـە ، لەسەرخۆ ، بـەهوشیـارییەوە کـە تەمـاشای ژیـانو هونەری عوسمان سابوونچیی بکرێ ، تاقە ڕاستییەك دێتە پێشەوە و دەڵێ : هونەری عوسمان لەو ژیانە تاڵ و سەختەدا ، لەوتەمەنە کەمەدا کە چل ساڵی خایاند وزیاد لە دوو ساڵی بۆ بەربەرەکانیی دەردی بێئامانی تیراوێ - سەرەتان - بوو ، هونەری عوسمان ، بەشی خـۆی ، بۆ ڕۆژگاری خۆی کـردەوەیەکی بـەنرخ بـوو ، جووان و مێـژوویيش بوو . مێـژوویی ، چونکـە هەر ئـەم جۆرە نەمامانە ، ئەم جۆرە لاوانە ، نیمچە خوێندوارانـە ، لە هیچـەوە ، بەلام لە بێشـەی هـوشیـاری و زیـرەکی و دڵگەورەییو هیلاکیی خۆیانەوە ، لە سالانی پەنجاکان بەدوواوە ، باوەشیان بە هونەردا کرد ، بەتایبەت -لێرەدا - هونەری گۆرانییو ئاوازدانان و مۆسیقـا فیربـوون -

بەگەورەیی ـ و ئارەزووی خۆیشیان بەئارەقی ناوچەوانی خۆیان گەشاندەوە و پێش خست . ئا ئەمەش ـ لەلای من ـ قوناغە ، چونکە پەرینەوەیە لە واقیعی نەبوونیی زەمینەیەکی موسیقیی زانستانە و دەزگای فێربوونی موسیقا . جگە لەمە ، پەرینەوەیە بووە لە قوناغی (گێرانەوەی گورانیی تەواو فولکلوریی کە لەوەپێش و لە سەرەتای پەیدابوونی باوی تومار کردندا ـ لەسەر قەوان ـ و لە سەرەتای پەیدابوونی رادیودا زۆر باو بوو) . هەروەها پەرینەوەش لە قوناغی (گورانیی رادیویی یەکسەریی ، تومار نەکراو) . ئەم جورە نەوجووانانە ، هاتن بەشیعری ناسك و رەوان ، شیرین لەسەر زمان ، بەسوز و مەیلە و ئاهەنگی تازە ، بەلکو تازە ، تەنانەت بەئاواز و دارشتنێکی موسیقیی مەیلەو تازەوە ، گورانیی تازە دابهێنن ، چون لە هونەری شیعردا ، شێخ نووری شێخ سالح و عەبدوللا گوران ، ئەرکی گەورەی داهاتنی هونەری شیعری نوێیان گرتە ئەستو ... لای من ، کردەوەی عوسمان سابوونچیی ، با کەمیش بووبێ ، لەناو کردەوەی دەستەی رەفیق چالاك و باکووری و مەریوانیی و مەحموود محەممەد و ئەحمەد مەحموود (= ئەحمەد دەنگ گەورە) و کەریم کابان و تایەر توفیق دایە کە ئەم دەستەیە بمانەوێ و نەمانەوێ موریان ناوە بەهونەری گورانیی قوناغێکی گورانیی کوردییدا ، مورێکی جووان ، پر لە سوز و ئاواز و نوێخوازیی و پێشکەوتوو ، وەکو لە رایەلەی باسەکانیشدا دەرکەووت ، عوسمان ئینسانێکی سەرسەخت بووە نەك داماو ، هەر چاوی لە پێشەوە بووە ، هەتا هاتووەتە کوری تیپی موسیقای مەولەوییەوە و ویستوویەتی هەر گورانییبێژێکی تەلقینکراو نەبێ ، بەلکو خاوەنی زانین و قسەی خۆیشی بێ ، بۆیەکە فێری ساز لێدان بووە کە ئەمەش کەم نییە ، بەتایبەتی کە ویستوویەتی لەسەر بنچینەیەکی دەرس و دەوری زانستیی بێ . راستە ـ ئەگەر گوێ لە دەنگی بگریت ـ دەنگی خوش بووە ، بەلام قەبارەیەکی خۆیشی هەبووە بلاوبووە و نەیویستووە غەرِرا بێ هەر بۆیەکە هێندە ژیر بووە ویستوویەتی بەفێربوونی عوود ، لە لایەك شارەزایی خوی ، لەولاوە دەنگی تەواوی خوی چاك بناسێ ، دیارە ئەنجامیش ئەوەیە کە جورە مەقام و ئاوازێکی زورتر لە جورێکی تر پەسەند کردووە و هەلبژاردووە ، دیاریشە ، ئەگەر رێبازی راست نەبووایە ، هەرگیز لەلای تیپی مەولەویی جێگای نەدەبووەوە . هەرچونێ بێ ، نەوجووانانی ئیمرو کە لەوان پێشکەوتووترن ، زوربەیان هەروەکو عوسمان و هاوتای ، بەو رێگایەدا هاتوونەتە پێشەوە لەگەل فەراموش نەکردنی باری روژگار و هەل ! ـ . دووا جار ئێمە بو ئەم جورە نەمامە جووانمەرگانە ، بەرێزەوە دەفتەر دەکەینەوە ، دەفتەری پێشەنگیی !! .

پەراوێزەکان :

1) — بنووارە : روژنامەی (التآخی : الاربعاء 1971/7/28) لاپەرە : 6 . « رثاء بمناسبة اربعين يوماً على وفاة المرحوم عثمان محمد الصابونجي . » .

2) — گفتارێکی تومارکراوی تایبەتە لە 1980/5/22 دا لێم وەرگرتووە . لێرەدا بەشێکمان نیشان دا بو دووبارە نەبوونەوەی باس .

3) — دوو مندالەکەی : 1 — سازان : کچە . 2 — سوران : کورە .

4) — گفتارێکی تومارکراوی تایبەتە لە 1979/7/27 دا لێی وەرگیراوەو و بلاوکراوەی بەرنامەی رادیویی « روژێ لە روژان (ـ 1979/8/29) ی ئێمەیەو تێکەلێشە بەچەند قسەو باسێکی چەند دانیشتنێکی تر .

5) — شاعیری کوچ کردوو : (1902 ز ـ 1976/7/18 سلێمانیی) .

6) — ویستم تەماشای فایلی فەرمانبەریی بکەم لە (بەلەدییەی سلێمانییدا) بەلام ئەو دەزگایە ئاگاداری کردم کە فایلەکەی لە دایەرەی ـ تەقاعودی عاممەیە ـ .

7) — گفتاری کەریم کابان بەرامبەر ئەم مێژووە ـ لێرەدا تەماشای بکە ـ شایانی سەرنجە . ئەوەی ئەم دەیلێت رێی تێدەچی کە بەوەشدا دەردەکەوێ تەمەنی ـ عوسمان ـ چوواردە پانزە سالان بووە .

8) — لێکدانەوەم لەمەر مەودای تومارکردنی ئەو قەوانانە بو سالانی 1951 — 1952 دەچێ . لە لایەك لەبەر ئەوە ، ئەو جورە قەوانە ـ مارکونی ـ ی لە سالی 1951 بەدوواوە لە ـ دار الاذاعة العراقية ـ دا داهاتووە . (بنووارە پەراوێزی ژ : 10) .لە لایەکی ترەوە ، سەرسام ، ی شاعیر کە ، مەدهوشە ، دەگێرێتەوە کە لە سالانی 1950 — 1951 ئەو نازناوەی بەسەردا دابراوە . (بنووارە پەراوێزی ژ : 11) ، کە یەکێ لە گورانییەکان شیعری ئەمە .

9) — ئەلیف : بو یادگار ئەم باسە دەگێرمەوەو دەلێم : لە پاییزی سالی 1966 دا چەند قەوانێکی رادیویی ئەووم لە شریتخانەی رادیوی کوردیی بەغدادا دوزییەوە و دامنا کە پاش ناسینی لاپەرەکانی ژیانی ، وابێ لە بەرنامەکەمدا ، دەنگی هونەر ، باسی بکەم . لەو هەلەدا ، رادیوی بەغدا کە رادیوی کوردیی ـ بەشێکی ـ سەر بەئەو بوو ، بریاریدا هەرچی (وایەر رێکورد ـ

سیم ـ و قەوان و شریتە کۆن) هەیە کۆی بکاتەوە و بیخاتە مەخزەنەوە ـ کووایە بێکەڵکن ـ . بەرپرسیاری شریتخانەی رادیۆی بەغداش ـ فوئاد ـ ئاووم تێگەیاند کە ئەم کارە بۆ ـ رادیۆی کوردیی ـ بێناز زیانی هەیە . بەڵام بێسوود بوو . لە ساڵی 1970 بەدوواوە ، بەهاندانی شارەزایانی کەلەپوورو ئارشیف ، بەتایبەتی د . شـەهرەزاد قـاسم حەسـەن ، لە دەزگای رادیـۆو تەلەڤزیۆندا بەشێ ـ دامەزرا بەناوی ، مەرکەزی کەلەپووری مۆسیقا ، وەو ئاگادار بووم کە هەرچی ئەو شتانە هەیە لەو ـ بەشەدا ـ گرد کراونەتەرە . هەتا هاوینی ساڵی 1971 کۆششم کرد کە لەو بەشەدا کار بکەم ، بەڵام لەبەر هـەندێ هـۆو بوونم بـەیەکـەم پەیـامنێری رادیـۆی کوردیی بـەغـدا لە سلێمانییدا ، ئەو نیازەم نەهاتە دیی . لە مانگەکانی تەمووز و ئابی 1971 دا لە سلێمـانییو هەولێـردا کە خـەریکی کۆکـردنەوەی گفتـاری ئەدەبیی و هونەریی و مێژوویی هتد ... بووم ، ناوی ، عوسمان ساوونچی ، و کۆچی یەکجارەکیی هاتە پێشەوە . لە گفتارێکی یەکەم جارەی هونەرمەنـد کەریم کابانـدا ـ ئەو کاتە موفەووەز ـ بـوو ، ئەو ، بیـرەوەریی خۆی بـەرامبەر هاورێکانی گێرایەوە : [بیرەوەریم بەداخەوە ، لەگەڵ گۆرانیی بێژێکی کۆچ کردوو ، خواڵێخۆشبوو ، عوسمان سابوونچیی ، هەیە کەوا ماوەی دوو مانگ لەمەو پێش کۆچی دووایی کردووە . لەگەڵ ئەو ، وەختێ لە ئیستگەدا بوو ، لە ساڵی 1945 — 1946 دا ئەو کاک عوسمان سابوونچیی یە ، لە ڕۆژانی هەینییدا ـ وا بزانم مانگی دوو هەنی ـ بوو ، لەگەڵ من ، دوو ئاهـەنگیان دابوویە ، پێکەوە بەدوو قۆڵیی گۆرانییمان دەگوت !] . ئیتر لەو ساتەوە بەخۆم دەگوت : تۆ بڵێیت ئەو یادگارانەی کە دیبومن مابن ؟ من لە سلێمانییدا و ئەم خولیایەش لە نزیکەوە نەبێ ئارام ناگرێت ! .. هـەتا وا ڕێکـەوت لە زستانی ، یان لە سەرەتای بەهاری 1972 دا لە کاروانێکدا بۆ دەزگای رادیۆ و تەلەڤزیۆن ، دۆستم ـ غائیب ـ ی تەنبوورە ژەنی کورد کە لە وێـدا کاری دەکرد ، ئاگاداری مەبەستەکەم کرد کە بۆم بگەڕێ ، ئەویش پاش ماوەیەك وەڵامی دامەوە و نامەکەشم هەر لا ماوە . گۆرانیی یەکانیش لە ساڵی 1976 دا لەلایەن خەلیل عەبدوڵڵای کارگێری شریتخانەی رادیۆی کوردیی بەغداوە خرانە سەر شریت و لەو مێژووەوە دەست بەبڵاوکردنەوەیان کراوەتەوە ، واتە ئەو — 3 — گۆرانیی یە .

بێ : گفتارەکەی کەریم کابان لە ساڵی 1971 بەرەو ژوور لە بەرنامەی رادیۆیی ـ شەوچەرمیەکی کوردەواریی ـ ئێمەدا بڵاوکراوەتەوە .

10) — مارکۆنی = فـابریکـەیـەکی ئینگلیـزیی دام و دەزگـای تـەل و بێتـەل و ئەندازیـاریی دەنگبـووە ئەم فـابریکـەیەش (لە سـاڵی 1961 دا دەزگای بڵاوکردنەوەی رادیۆیی ـ مرسلات ـ ی لە ئەبوو غریبدا بەووزەی 20 کیلۆ وات دامەزراند .. ئـەندازیـارێکی ئەم فـابریکـەیەمـان هانـدا کـە دەزگای تۆمارکـردنێکی پێشکەوتـوومان بـۆ بهێنێ . ئەمـەشمان بـۆ هاتـە دیی و دەستمانکرد بەتۆمارکردن لەسەر قەوانی فافۆنی ڤیرتاوکـراو) . بنووارە گۆڤاری ، القیثارة / حوزەیرانی : 1980 . گوتاری : بدایە تسجیل الاغانی فی العراق ، کە بەڕای ئێمە ئەو سەرناوە و ئەو باسە زۆر کەم و کورتیی تێدایە و زانستانە نی یە .

11) — سەرسام ، ؟ ، = محەممەد عەلی محەممەد = مەدهۆش (1919 ـ ... ؟) . ئەم شیعرەش لە دیوانی (شیرین : 1962 ـ چاپخانەی ژین) دا بڵاوکراوەتەوە . نازناوی ، سەرسام ، بەهیلاکیی پێمان دۆزرایەوەو بەبێنێکە ـ مەدهۆش ـ خۆی بۆی گێڕامەوە و گوتی : [لە ساڵانی 1950 — 1951 دا ، وەستا بەشیر موشیر ـ رحمە اللە ـ لەگەڵ مەعرووف جیاووك هاتن بۆ سلێمانیی و گوتیان : ئێوەمانان دەبێ ناوی کوردیی لە خۆتان بنێن . منیان ناو نا ، سەرسام ، کە تەنانەت قیتعەی دوکانەکەشم لابرد و ئەو نازناوەم لەسەر دانا . هەندێکی تریان نـاو ، لەوانە : فـایەق زیـوەری شاعـیر یـان نـاو نـا ، سـەرکـەو توو ...] . بۆ وێنەش ، لێرەدا ، چەند بەیتێکمان نیشان دا .

12) — شاعیری کۆچ کردوو : هەوری = ئەلیف . بێ . هەوری = ئەبووبەکر جەلال تاها . شاعیر و ئـەدیب و چیرۆکنـووسی شانـۆ و خاوەنی چـەند چـەند بەرهەمێکی چاپکراو لە شیعر و چیرۆکی شانۆ و زمانەوانییدا . (1915 ز ـ 8,7 / 4 / 1979 بـەغدا) . لە بـەرنـامـەی رادیـۆیی : (شـەوچـەرمیـەکی کـوردەواریی ـ 1971 و بـەرنـامـەی : ڕۆژێ لە ڕۆژان ـ مـانگـەکـانی 6,4 / 1979) ی ئێمەدا گفتاری خۆی و باس و یادی کراوەتەوە . بۆ وێنەش لێرەدا چەند بەیتێکی شیعری گۆرانی یەکەمان نیشاندا .

13) — شاعیرمان پێنەناسرا . ئەم پارچەیەی شیعری گۆرانیی یەکەش هـەر بۆ وێنە ، وەکو خۆی ، لە گۆرانیی یەکەوە وەرمان گرتووە .

14) — شاعیری کۆچ کردوو : گۆران = عەبدوڵڵا سلێمان (1904 هەڵەبجە ـ 1962 سلێمـانیی) کە لەلای ئێمـە دەورێکی گەورەی بێهـاوتای هـەبووە بـۆ داهاتنی گۆرانیی نویی کوردیی نەك هەر شیعری نوێ بەتەنها .
بۆ وێنەش ئەم پارچەیەی شیعری گۆرانیی یەکەمان نیشاندا . (بنووارە : سەرجەمی بەرهەمی گـۆران ـ بەرگی یـەکەم ـ 1980 چـاپخانـەی کۆڕی زانیاریی عێراق . بەغدا ـ 1980) .

15) — ئەلیف : هونەرمەندی ناوداری رادیۆی کوردیی و شانۆی کوردیی و ئەدیب و نووسەری چیرۆکی تەمسیل و ئاواز دانەر وگۆرانیی بێژ . .

16) — شاعیر : هەردی = ئەحمەد حەسـەن عەزیـز (1922 هەڵەبجـە ـ ... ؟) . شیعرەکەیشی ناسراوە لە (رازی تەنیایی ـ احمد هەردی ، چاپخانـەی شەفیق . بەغدا / 1957) دا تەماشا بکە .

17) — بەم دوو تاکەی لەبەر دەستدایە ، نەمانتووانیی شاعیر بناسینەوە .

18) — ئەلیف : میرزا مارف = (میرزا مارف کوڕی ملا احمدە ، خەلکی سلیمانی ، لە سالی 1313 ی هجریدا هاتوەتە دنیاوە . تحصیلی مدارسی علمیەی هـەیە . ادیب و شاعیر و ، هتد .. ،) بنووارە : کتێبۆکەی : (گلدەستەی شعرای هاو عصرم ـ بەقەلەمی علی کمال باپیر آغا نوسراوە ـ چاپخانەی ، ژیان ، ی پیرەمیرد : سلیمانی / 1939) .

بێ : نـەمانتـووانیی لە سەرچـاوەیەکـدا تـەواوی ئـەم شیعـرە ببینینـەوە و بینووسینەوە .

تێ : بە لێکدانەوەی ساڵی لە دایکبوونی : 1313 هـ = 1893 ز ! بۆ ساڵی کۆچیشی پرسیومانە کە 1958 ز .

19) — ئەلیف : ئەم گفتارەی هونەرمەند ولیلم یۆحەننا لەسەر داخووازیی خۆمانە کە لە مانگی 6 / 1982 دا بۆی ناردین هەتا هەر بیرەوەریی یەکی هەیە لامان تۆمار ببێ . هەر ئەویش — 3 — وێنەی خۆی و عوسمانی پێشکەش کردین کە لەبەر جووانیی ئەوانە - لێرەدا - ئەو وێنەیەی کەریم کابان پێشکەشی کردین ، هەروەها وێنەکانی عوسمان کە کەس و کاری پێشکەشیان کردین ، بخەینە لاوە و دووانیان بۆ بڵاوکردنەوە هەڵبژێرین .

بێ : وێنە[1] : عوسمان سابوونچی لە باخچەی کشتیی سلێمانییدا (لەگەڵ دەستەی تیپی مەولەویی : قادر دیلان / ئۆکۆردیۆن . ولیلم یۆحەننا / کەمان . سەردار رەمزی / کەمان . بەهجەت رەشید / عوود) گۆرانیی دەڵێ . وەکو پرسیبمان کردووە ئەوە لە ساڵی 1956 دا بووە بەبۆنەی دەرچوونی کۆمەڵێ مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی .

تێ : وێنەی[2] وێنەی عوسمان کە پێشکەشی ولیلم یۆحەننای کردووە

20) — سەماعی و بەشرەف (= پێشرەف / ك . / . م) و لۆنگا = چەند قاڵبێکی مۆسیقان . وەکو پرسیومانە ، ئەو ئاهەنگانە بەبۆنەی لافاوەکەی ساڵی 1957 ی سلێمانییەوە بووە کە لەو شارانەدا - پیتاك - بۆ لافاوماوان کۆکرایەوە . بۆ یادگاریش دەیگێڕمەوە کە دۆستانی عوسمان ئێستاش ئەم یادگارە دەگێڕنەوە کە لە یانەی فەرمانبەرانی - کۆیە - دا ڕووی داوە : « لە هەڵێکدا کە ڕەشۆل عەبدوڵلای گۆرانیبێژ - کۆچ کردوو - دەنگ هەڵدەبڕێ گۆرانیی بڵێ ، عوسمان سابوونچیش هەرلەو هەلەدا دەنگ هەڵدەبڕێ وا روو دەدا کە هەر دووکیان بسلەمێنەوە و گۆرانیی تەواونەکەن . ڕەشۆلیش سووکێ بە عوسمان دەڵێ : دە دەی ، کەلسووم ، تۆ بیڵێ .

پاشکۆ

بۆ دۆزینەوەی ڕاستیی - کرداری تۆمارکراوی - عوسمان و بڕوواکردنیش بە لافەکانی براکەی سەبارەت چەند گۆرانییەکی وونبووی عوسمان ، ئەوا پاش لێکۆڵینەوەیەکی سەخت ، ڕاستیی تۆماربوونی گۆرانییەکان و ژمارەیان - بە قەوانەکانیشەوە - دەرکەووت کە لێرەدا بۆ نموونە ناوی بڵاوکردنەوەی - رۆژی لە رۆژانیان - دەخەینە ڕوو :

1 — دڵ ، دڵ لە خۆیا دائم تەڕ نەبێ ، : شیعر : بێکەس / 16/ 2 / 1956 .

2 — ، ئەی دڵ زەمانە ، غەمی لێت ئەوێ : شیعر : خیام - وەرگێرانی (شیخ سلام) 16 / 2 / 1956 . (لە پەراوێزی ژمارە 17 گوتبوومان کە شاعیرمان پێنەناسراوەتەوە . بەڵام پاش کۆڵینەوە شاعیرو وەرگێڕ دەرکەوتن کە ئەمەش لە ژمارە 182 ی 2 شەمووو 23 ی مارتی 1953 بەرگ 5 ی گۆڤاری : ئاگاو ڕووداوی هەفتەیی - چاپخانەی معارف : بەغدا بڵاوکراوەتەوە ، بەم جۆرە :

خیام بە کوردی

له لایەن شاعر (شیخ سلام) موه
کراوه به کوردی

ئەی دل زەمانە غەمی لیت ئەوی ،
روحی شیرینیت دەرئەچی شەوی ،
خوش بژی ئەمرو لە سەبزەزارا ،
بەر لەوە سەبزەی خاکت سەرکەوی .

* * *

لە هاتن غیری دەردی سەرچی بو ؟
لە مردن غیری دەربەدەر چی بو ؟
لە هیچ کەس نەم بیست من بەم دوو گوی‌یە :
ئەم هاتو چویەی من لە بەرچی بو !

* * *

کە مردم شراب آوی شورین بی ،
قاقاو شیشەی مەی لە جیاتی شین‌بی ؛
دەرگای مەیخانە جیگای بینین‌بی .

ئەم وەرگێڕانەی شێخ سەلامی شاعیریش کە لە دیوانی (شێخ سەلام) دا نەنووسراوەتەوە ، لە مێژووی تۆمارکردنی گۆرانییەکە نزیکمان دەکاتەوە ، یان پێش 1953 یە یان پاش ئەم بڵاوکردنەوەیە . جگە .

لایەنی هەستی عوسمان بۆ - هەڵبژاردنی شیعری گۆرانیی ، ناسك و پڕ ئاواز - روون‌دەکاتەوە کە دیسان ئەم لایەنەش بە هەڵبژاردنی گۆرانیی - هەشتەمدا - دیارە .

3 — مەقامی حسەینی ، بە یادی جاران ، شیعر : «؟» / 20 / 2 / 1956

4 — ، کچی جووان ، .. (باسمان کردووە) / 20 / 2 / 1956

5 — تانگۆ «یاریار» .. (باسمان کردووە) / 2 / 2 / 1958

6 — سکاڵا : ، گوناهی من ئەبێ چی بێ ؟ ، .. (باسمان کردووە) / 9 / 2 / 1958

7 — ، خۆزگە وابوایە ، .. (باسمان کردووە) / 16 / 2 / 1958

8 — ، شیرین لە بیرت نەچم ، شاعیرمان پێنەناسراوەتەوە / 23 / 2 / 1958 .. ئەم شیعرەش لە (یادگاری لاوان - 1933 . بغداد : چاپخانەی «کرخ» ، لاپەرە 45 دا بەم جۆرە بڵاوکراوەتەوە بەبێ ناشناکردنی شاعیر گورانی : بو «ش»
(لە بیرت نەچم) .... هتد

لە بەر ئەم ڕۆشنایی‌یەش دەردەکەوێت کە ، 6 ، گۆرانیی ئەم گۆرانیی بێژە جووانەمەرگە بووەو لە ، رادیۆی کوردییدا - وونبوون ، کە گۆرانیی ژمارە ، 1 + 3 ، لەلای براکەیشی باس نەکراوون . لە لایەکی ترەوە ، ئەو ڕاستی‌یەش فەرامۆش ناکرێت کە گۆرانییەکانی - لەگەڵ تیپی مەولەوی - لەلایەن کەسێکەوە ناو نەبراوون و نیشان‌نەدراوون ، کە گومانم نی‌یە گۆرانیی تۆمارکراوی هەبووە . موخابن ئێمە چەند پرسیارمان کردووە کەس بە دەنگمانەوە نەهاتووە !؟.